

Egy 16 éves fiú naplója Szabadka szerb megszállásának kezdetéről

Az alábbi naplónak 1918 novemberében kezd neki írója, s mint maga is megvallja nem a szokásos láz kapja el, hanem egy „historikus” korban a történelmi idő és benne saját maga megörökítése. Az akkoriban 16-17 éves Csajkás Bódog naplóját nem vezeti napról napra, nem jegyez le minden részletet, hosszabb kihagyásokat is tesz időközben.

Élete során nem ez az egyetlen naplókísérlete, mivel később „történelmi időket” élve megörökíti az 1921-es királypuccskísérletet és néhány évtizeddel később, 1945-ben a kolozsvári Orvostörténeti Intézet megbízott vezetőjeként az egyetem megszűnését és Marosvásárhelyre költözésének kezdeti stádiumát. Későbbi jegyzetei ugyancsak hézagosnak és rövid életűnek mutatkoznak, ugyanakkor rengeteg értéket és felhasználható adatot is tartalmaznak. Az alábbi naplóból persze kiviláglik még a romantikus gyermek alkata, azé, aki akarátán kívül nagy időkebe csöppent és ebben a saját lelkiismerete szerint próbál helytállni és védelmezni a saját világának értékeit.

Csajkás Bódog¹ 1902-ben született Versecen. Anyai ágon Herczeg Ferencsel állt rokonságban. Atyai nagybátyja a családi történet szerint a szerb királyi családnak volt az „angyalka-csinálója”. Ifjúságát és gimnáziumi éveit Szabadkán tölti. Apja itt postatisztként dolgozik.

A trianoni békediktátum által meghúzott új határok jelentősen átalakítják az ő életét is. Kezdetben Pestre szökik át és lesz itt orvostanhallgató, majd mikor a kolozsvári egyetem Szegedre költözik, átiratkozik annak orvosi karára. Nyaranta, hazalátogatásai alkalmával, néhány éven keresztül rendszeresen a „zöld határt” kellett igénybe vennie.

Orvosi tanulmányait ugyan nem fejezi be, de mint szigorló orvos dolgozik szegedi klinikákon, majd 1938-tól több alkalommal a magyar hadseregben lehet megtalálni orvos-zászlós rangban.

Szegedi egyetemistaként tagja lesz a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének (DEFHE), amiben jelentősebb pozíciókat is betölt az eltelt évek

alatt. Ezáltal tevékenyen részt vett a bánági és bácskai magyarok önsegélyezésében. Az egyesület történetének és a hozzá kapcsolódó más egyesületi tevékenységeknek, politikai akcióknak a feltárása még várat magára.

Csajkás 1938-tól kezdődően gyűjtötte Szeged XVIII. századi orvostörténetének és közegészségügyi történéseinek dokumentumait, ez könyv formájában 1944-ben jelent meg², bár neki csak 1947-ben sikerült megtekintenie először saját kötetét.

Csajkás 1941-ben Kolozsvárra került, ahol hamar belefolyt az akkoriban alakult első magyar Orvostörténeti Intézet tudományos életébe és alakított ki itt nagyon jó barátságot Pataki Jenővel, az erdélyi magyar orvostörténeti kutatások elindítójával, és egyben tanítványává vált az akkor már 80. életévén is túljutó erdélyi orvostörténésznek.

1944 októberében a háromhetes tordai csata után, de a szovjetek kolozsvári bevonulása előtt Csajkást hivatalosan leszerelik a Magyar Honvédségtől. Nem sokkal később jelentkezik az egyetem orvoskari dékánjánál, aki először a Szülészeti klinikára nevezi ki, majd megbízza az Orvostörténeti Intézet vezetésével. Ezáltal Csajkás Bódoggal tovább működik az Orvostörténeti Intézet, és az egyetem orvosi karával együtt 1945-ben, amennyire lehetséges, ő is költözteti az Orvostörténeti Intézetet Marosvásárhelyre. Azonban 1946 májusában fiatal feleségével és néhány hónapos kislányával kénytelen elhagyni az akkor már Romániához tartozó Erdély területét. Magyarországra érve néhány hónapig még orvosként helyettesít Tiszakarácson, majd Sátoraljaújhelyre költözve vállal középiskolai német tanári állást. Csajkás Bódog a gyomrával sokat betegeskedett, az 1940-es években több műtéten is átesett. 1949-ben gyomorvérzésben hunyt el.

*

A napló Csajkás Bódog élete történetének első nagyobb és jelentősebb zökkenőjét örökíti meg, mely számunkra egy szerbek által megszállt délvidéki városnak – Szabadkának – és benne egy diáknak az életébe enged bepillantást.

¹ Csajkás Bódogról lásd még: Perjámosi Sándor: *Csajkás Bódog Félix (1902–1949)*. In: Pataki Jenő: *Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből*. Piliscsaba, 2004. Magyar Tudománytörténeti Intézet. pp. 31–35. és u. itt: Perjámosi Sándor: Pataki, Csajkás és az Orvostörténeti Intézet. pp. 29–30.

² Lásd: Csajkás Bódog: *Szeged közegészségügyének története a XVIII. században*. Szeged, 1944. Szeged szabad királyi város kiadása. 267 p.